

ปัญหาเกี่ยวกับการยุติการตั้งครรภ์ ตามมาตรา 301

Issues concerning abortion under Section 301

วิธวินท์ จงจิตเจริญพร*

Wittawin Chongchitcharoenporn

อีเมล: wittawin.c@ku.th

บทคัดย่อ

นับแต่มีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 และมาตรา 305 ทำให้การทำแท้งนั้นเสรีมากขึ้นกว่าแต่ก่อนมากยิ่งกว่าที่เคยเป็นมา หญิงเจ้าของครรภ์สามารถตัดสินใจทำแท้งได้ภายใน 12 สัปดาห์โดยไม่เป็นความผิด และภายใน 24 สัปดาห์ตามที่กฎหมายกำหนด รวมทั้งอาจทำแท้งได้หากมีเหตุบางอย่างเกี่ยวกับมารดา หรือทารกในครรภ์ ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาสภาพการณ์ของการยุติการตั้งครรภ์ในปัจจุบัน ทั้งในด้านสถิติของการยุติการตั้งครรภ์ จำนวนสถานพยาบาลที่ให้บริการดังกล่าว ตลอดจนปัญหาและข้อจำกัดของบทบัญญัติที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมใหม่

ผลการศึกษาพบว่า มาตรา 301 ที่ได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าว มีช่องว่างในทางกฎหมายในส่วนความปลอดภัยของหญิงเจ้าของครรภ์ ซึ่งอนุญาตให้หญิงนั้นสามารถทำแท้งได้โดยไม่ต้องกระทำโดยผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม และอาจส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของหญิงได้ และแม้จะมีการยุติการตั้งครรภ์อย่างเสรีมากขึ้นแล้ว แต่จำนวนโรงพยาบาลที่มีข้อมูลว่าสามารถยุติการตั้งครรภ์ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย และหน่วยบริการที่มีผู้ให้คำปรึกษาทางเลือกซึ่งขึ้นทะเบียนกับกรมอนามัยนั้นมีจำนวนน้อย เมื่อเทียบกับจำนวนจังหวัดและอัตราประชากรของประเทศนับว่าไม่เพียงพอ แม้การยุติการตั้งครรภ์ในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดจะไม่เป็นความผิดแก่หญิงแล้ว แต่ด้วยข้อจำกัดในทางปฏิบัติก็อาจส่งผลให้เกิดปัญหาการยุติการตั้งครรภ์ที่ไม่ผ่านผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ซึ่งผิดกฎหมายและไม่อยู่ในความดูแลของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม จึงอาจเป็นอันตรายแก่หญิงเจ้าของครรภ์ได้

* นิสิตภาควิชานิติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Student from Department of Law, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University

Received: June 11, 2025 Revised: September 15, 2025 Accepted: September 30, 2025

คำสำคัญ: การทำแท้งเถื่อน, การทำแท้งเสรี, ความผิดฐานทำให้แท้งลูก, ความปลอดภัยในการทำแท้ง

Abstract

Since the amendment of Sections 301 and 305 of the Criminal Code, abortion has become significantly more liberalized than before. Pregnant women can decide to terminate a pregnancy within the first 12 weeks without incurring criminal liability, and within 24 weeks under conditions specified by law. In addition, abortion is also permitted in certain circumstances related to the health of the mother or the fetus. Accordingly, the author intends to study the current situation of abortion in Thailand, including statistical data, the number of medical facilities offering abortion services, as well as the issues and limitations arising from the amended legal provisions.

The findings reveal that the amended Section 301 contains a legal gap concerning the safety of pregnant women. It allows abortion to be carried out without requiring the procedure to be performed by a licensed medical practitioner, which could pose risks to the health and safety of the woman. Although access to legal abortion has become more liberal, the number of hospitals legally authorized to provide abortion services and the registered counseling service units under the Department of Health remain limited. When compared to the number of provinces and the national population, the availability of such services is still insufficient. Even though abortion within the legally prescribed period is no longer considered a criminal offense for the pregnant woman, practical limitations may lead to illegal abortions performed outside the supervision of medical professionals. This could endanger the health and well-being of the woman.

Keywords: abortion safety, Criminal offense of causing abortion, illegal abortion, legalized abortion

บทนำ

ความผิดฐานทำให้แท้งลูก เป็นความผิดที่ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 ความผิดลักษณะ 10 ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย หมวด 3 ความผิดฐานทำให้แท้งลูก ตั้งแต่มาตรา 301 จนถึงมาตรา 305 โดยความผิดตามมาตรา 301 เป็นความผิดฐานหญิงทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยินยอมให้ผู้อื่นทำให้แท้งลูก มาตรา 302 และมาตรา 303 เป็นความผิดฐานทำให้หญิงแท้งลูกโดยความยินยอม

และความไม่ยินยอม ตามลำดับ ตามมาตรา 304 เป็นเหตุยกเว้นโทษของความผิดฐานทำให้แท้งลูก และมาตรา 305 เป็นเหตุยกเว้นความผิดของความผิดฐานทำให้แท้งลูก โดยที่มาตรา 301 และมาตรา 305 เป็นเพียง 2 มาตราในหมวดดังกล่าวที่มีการแก้ไข นับแต่ประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 ฉบับนี้ โดยเป็นการตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2564 เพื่อแก้ไขเพิ่มเติม อันมีเหตุสืบเนื่องมาจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 4/2563

ในขณะที่ปัจจุบันยังคงมีประเด็นที่มีการถกเถียงกันถึงสิทธิในการทำแท้งบุตรโดยเสรีว่าหญิงเจ้าของครรภ์นั้น ควรมีสติที่จะสามารถยุติการตั้งครรภ์ได้เองหรือไม่ ซึ่งแต่ละประเทศนั้นก็มียุติบายในการอนุญาตให้ทำแท้งแตกต่างกันในด้านของกฎหมายซึ่งมีผลมาจากความเชื่อ ศาสนา สังคม ประชากร หรือเหตุผลอื่น ๆ ทำให้มีทั้งประเทศที่อนุญาตให้ทำแท้งเสรี กล่าวคือ อนุญาตให้ทำแท้งได้เมื่อมีการร้องขอ เช่น ประเทศออสเตรีย ประเทศเนเธอร์แลนด์ (นพวรรณ, 2540, น.10) หรือมีประเทศที่ไม่อนุญาตให้มีการทำแท้งในทุกกรณี เช่น ประเทศอียิปต์ ประเทศอิรัก หรืออนุญาตเฉพาะกรณีที่เป็นต้องกระทำเพื่อรักษาชีวิตของมารดา เช่น ประเทศเม็กซิโก ประเทศอียิปต์ (อนุชา, 2564, น.2)

แต่เดิมนั้นประเทศไทยนั้นบัญญัติให้หญิงมีความผิดเมื่อมีการทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยินยอมให้ผู้อื่นทำให้แท้งลูกในทุกกรณี ตามมาตรา 301 (เดิม) เว้นแต่จะเป็นการตั้งครรภ์อันเกิดขึ้นจากการกระทำ ความผิดทางอาญา หรือจำเป็นต้องกระทำเนื่องจากสุขภาพของหญิง ถึงจะเป็นเหตุให้ได้รับยกเว้นความผิดตามมาตรา 305 (เดิม) ซึ่งนับว่าเป็นการจำกัดสิทธิเป็นอย่างมาก แม้ถึงกระนั้นก็ยังพบว่ามียางานเกี่ยวกับการทำแท้งแบบผิดกฎหมายให้พบเห็นอยู่บ่อยครั้ง เช่น ในปีพ.ศ. 2559 พบคลินิกซึ่งรับทำแท้งเถื่อนเนื่องจากพบหญิงสาวนำร่างขอทารกไปทิ้งไว้ในถังขยะ (เรื่องเล่าเช้านี้, 2559) หรือในปีพ.ศ. 2560 เองก็พบคลินิกซึ่งรับทำแท้งเถื่อนเช่นเดียวกัน โดยมีรายงานการติดเชื้อจากผู้เข้ารับบริการขอคลินิก (สำนักข่าวไทย, 2560) รวมไปถึงในปีพ.ศ. 2561 ก็พบวิดีโอซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการรับทำแท้งเช่นเดียวกัน (ไทยรัฐ, 2561)

เมื่อมีการแก้ไขกฎหมายในปีพุทธศักราช 2564 ซึ่งนับว่าเป็นการแก้ไขความผิดฐานทำให้แท้งลูกในหลายประเด็นที่สำคัญ ทั้งการให้สิทธิหญิงตั้งครรภ์สามารถทำแท้งได้เมื่อมีการร้องขอ หากอยู่ในระยะเวลาที่กำหนด หรือเมื่อทารกในครรภ์อาจทพพลภาพอย่างร้ายแรง ก็เป็นเหตุให้ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมสามารถยุติการตั้งครรภ์ได้ตามมาตรฐานวิชาชีพ จึงถือได้ว่าเป็นการให้สิทธิแก่มารดาซึ่งมีสิทธิในชีวิตและร่างกายของตนที่อาจต้องรับภาระในการตั้งครรภ์ และเลี้ยงดูบุตรอีกนับสิบปีในภายภาคหน้า

แม้กระนั้นเอง ในการบัญญัติมาตรา 301 ที่แก้ไขนั้น อาจส่งผลให้มีการยุติการตั้งครรภ์ด้วยตนเอง หรือการทำแท้งโดยไม่ได้รับคำแนะนำ หรืออยู่ภายใต้การดูแลของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม กล่าวคือเป็นการทำแท้งไม่ถูกวิธีการ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความอันตรายต่อหญิงเอง เนื่องจากหญิงเจ้าของครรภ์ซึ่งไม่ประสงค์ตั้งครรภ์อาจเข้าใจได้ว่าเป็นการกระทำที่ไม่ผิดกฎหมายจากการศึกษาองค์ประกอบของความผิดหรือในกรณีที่หญิงนั้นไม่อาจหาสถานพยาบาลซึ่งสามารถยุติการตั้งครรภ์ได้อย่างถูกกฎหมาย จนยุติการตั้งครรภ์ด้วยตนเองหรือเข้ายุติการตั้งครรภ์กับบุคคลซึ่งไม่ได้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม และไม่ได้กระทำตามมาตรฐานทางสาธารณสุขและอาจก่ออันตรายแก่ตัวหญิงเจ้าของครรภ์นั้นได้

อันเป็นการไม่สอดคล้องต่อเป้าหมายที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของหญิงอย่างแท้จริง

เป้าหมายและพัฒนาการในการกำหนดให้การทำให้แท้งลูกเป็นความผิดทางอาญา

หน้าที่ของรัฐประการหนึ่ง คือ ควบคุมความสงบเรียบร้อยของสังคม หากอ้างอิงตามแนวคิดทฤษฎีสัญญาประชาคม ประชาชนซึ่งมอบสิทธิเสรีภาพที่ตนเองนั้นมีอยู่บางส่วนให้แก่รัฐ เพื่อให้รัฐนั้นดูแลความอยู่รอดปลอดภัยแก่ตนเอง รัฐจึงต้องควบคุมสังคมให้อยู่ในความเรียบร้อย โดยอาจใช้วิธีการใดก็ได้ที่เป็นผลในการควบคุมสังคม เช่น คำสอนทางศาสนา ศีลธรรม จารีตประเพณี (หยุด, 2545, น.47) แต่มาตรการที่จะมีความชัดเจนแน่นอนที่สุด คือ การบัญญัติให้การกระทำนั้นเป็นความผิดตามกฎหมาย

การกระทำที่รัฐจะกำหนดให้เป็นความผิดและบัญญัติโทษไว้ เป็นการกระทำที่โดยพื้นฐานแล้วความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อหรือพฤติกรรมของบุคคลในสังคมเห็นว่าเป็นความผิด (คณพล, 2566, น.78) เช่น ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย หรือเป็นการกระทำที่รัฐเล็งเห็นว่าจำเป็นต้องบัญญัติไว้เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม เช่น กฎหมายจราจร

ในประเทศไทยมีประชากรนับถือพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ พุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลในการร่างกฎหมายของไทย (ลาวัลย์, 2568, น.115) โดยที่การฆ่าชีวิตไม่ว่าจะออกมาจากครรภ์แล้วหรือไม่ย่อมถือเป็นการผิดศีลหรือถือเป็นกรรมฝ่ายอกุศลกรรม แม้ว่าในทางกฎหมายทารกในครรภ์จะยังไม่มีสภาพบุคคล จึงยังไม่มีความผิดฐานฆ่าผู้อื่นก็ตาม กฎหมายจึงกำหนดเป็นความผิดเฉพาะ คือ ความผิดฐานทำให้แท้งลูกเพื่อรักษาชีวิตในครรภ์มารดา แม้ว่าจะยังไม่มีสภาพบุคคลก็ตาม

โดยที่พัฒนาการของกฎหมายเกี่ยวกับการทำแท้งนั้น ในกฎหมายตราสามดวงไม่พบว่า มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการทำแท้ง อาจเพราะว่าในสมัยนั้นไม่มีปัญหานี้มากนัก เนื่องจากสมัยนั้นมีแนวคิดชายเป็นใหญ่ โดยที่ผู้ชายนั้นเป็นผู้กำหนดแบบแผนการดำเนินชีวิตของหญิง (ลาวัลย์, 2568, น.116)

กฎหมายเกี่ยวกับการทำแท้ง ได้ปรากฏครั้งแรกในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ซึ่งเอาแนวคิดจากกฎหมายของสหพันธรัฐเยอรมนี (ลาวัลย์, 2568, น.116) โดยบัญญัติไว้ในภาค 2 ว่าด้วยลักษณะความผิด ส่วนที่ 7 ว่าด้วยความผิดที่ประทุษร้ายแก่ชีวิตและร่างกาย หมวดที่ 3 ความผิดฐานรีดลูก ตั้งแต่มาตรา 260-264

มาตรา 260 “หญิงใดรีดลูกให้แท้งก็ดี มัณยอมให้คนอื่นรีดลูกให้แท้งก็ดี ท่านว่ามามีความผิดต้องระวางโทษานุโทษเป็นสามฐาน...”

มาตรา 261 “ผู้ใดรีดลูกเขาให้แท้ง แม้ว่าหญิงยอมให้มันรีดก็ดี ท่านว่ามามีความผิด ต้องระวางโทษ...”

มาตรา 262 “ถ้าผู้กระทำผิดเช่นว่ามาในมาตรา 261 เป็นแพทย์ หรือแพทย์ผดุงครรภ์ก็ดี หรือเป็นคนทำโดยเห็นแก่สินจ้างรางวัลก็ดี ท่านให้ลงโทษมัน...”

มาตรา 263 “ผู้ใดรู้ยั่วว่าหญิงมีครรภ์ แลหญิงมิได้อนุญาตให้มันรัดลูก ถ้าแลมันกระทำร้ายด้วยกำลังกาย หรือด้วยประการใด ให้หญิงนั้นแทงลูกใช้ ท่านว่ามันมีความผิด...”

มาตรา 264 “ผู้ใดพยายามจะกระทำความผิดอย่างใดใดที่ท่านบัญญัติไว้ในมาตรา 260 แลมาตรา 261 นั้น ท่านว่าเปนการไม่สำคัญ อย่าให้เอาโทษแก่มันเลย”

ต่อมาในประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 ก็ได้้นำแนวคิดบางส่วนจากกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 พร้อมทั้งมีการบัญญัติการยกเว้นความผิดไว้ตามมาตรา 305 ก่อนจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2564

ความเป็นมาในการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301

มาตรา 301 แห่งประมวลกฎหมายอาญา แต่เดิมบัญญัติไว้ว่า “หญิงใดทำให้ตนเองแท้งลูก หรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูก ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” ซึ่งมีองค์ประกอบภายนอกเพียงสองประการ คือ ผู้ใด และ ทำให้ตนเองแท้งลูก หรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูก ถูกแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2564 เนื่องด้วยคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 4/2563 ลงวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2563 (นิรนาม, 2563, น.126-131) ที่วินิจฉัยว่า**มาตรา 301 แห่งประมวลกฎหมายอาญาขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 28** (เสรีภาพในชีวิตและร่างกาย) ตามที่ผู้ร้อง (นางสาวศรีสมัย เชื้อชาติ) ได้ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 213 เนื่องจากผู้ร้องถูกเจ้าพนักงานตำรวจจับกุมและกล่าวหาว่ากระทำความผิดฐานทำให้หญิงแท้งลูกโดยความยินยอมตามมาตรา 302 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ทั้งที่แพทย์มีอำนาจกระทำได้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 305 รวมทั้งนำไปสู่การจับกุมผู้เข้ารับบริการตามมาตรา 301 ผู้ร้องจึงกล่าวอ้างว่ามาตรา 301 และมาตรา 305 มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ตามมาตรา 27 (ความเท่าเทียมระหว่างชายและหญิง) มาตรา 28 และมาตรา 77 (หน้าที่ของรัฐในการจัดให้มีกฎหมายเท่าที่จำเป็น ผู้ร้องอ้างเฉพาะในมาตรา 305 แห่งประมวลกฎหมายอาญา) โดยผู้ร้องอ้างว่า ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 นั้น บัญญัติความผิดแต่เฉพาะหญิงเป็นสำคัญ ทั้งที่การตั้งครรภ์มิได้เกิดเพราะหญิงเพียงคนเดียว แต่เกิดเพราะการมีความสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิง ชายซึ่งมีความสัมพันธ์กับหญิงย่อมต้องรับผิดชอบและถูกลงโทษด้วยบทบัญญัติดังกล่าวจึงไม่ทำให้ชายและหญิงได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 และนอกจากนี้หญิงยังควรมีสติและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายที่จะกระทำต่อเนื้อตัวร่างกายของตนได้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 28

ศาลรัฐธรรมนูญได้พิจารณาวินิจฉัยว่า บทบัญญัติตามมาตรา 301 นี้มีเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองชีวิตของทารกในครรภ์มารดา โดยเห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของชีวิตมนุษย์ที่กำลังจะเกิดมา แต่หาก

มุ่งคุ้มครองสิทธิของทารกในครรภ์โดยมิได้พิจารณาถึงการคุ้มครองสิทธิของหญิงผู้ตั้งครรภ์อันมีมาก่อนสิทธิของทารกในครรภ์ก็เป็นสิ่งที่อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมและถูกกลั่นแกล้งหรือจำกัดสิทธิในเนื้อตัวร่างกายของหญิง ซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่เป็นสิทธิพื้นฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่บุคคลย่อมมีสิทธิหรือเสรีภาพที่จะกระทำการใดหรือไม่กระทำการใดต่อชีวิตและร่างกายของตนได้ ตราบเท่าที่การกระทำนั้นไม่ไปรบกวนสิทธิหรือเสรีภาพของผู้อื่น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 จึงเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของหญิงเกินความจำเป็น ไม่เป็นไปตามหลักความได้สัดส่วน และเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 28

ส่วนในประเด็นของมาตรา 27 ซึ่งผู้ร้องอ้างว่ามาตรา 301 นั้นบัญญัติความผิดแต่เฉพาะหญิงเป็นสำคัญ ทั้งที่การตั้งครรภ์มิได้เกิดเพราะหญิงเพียงคนเดียว เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ เห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา 27 ได้บัญญัติรับรองความเสมอภาคบุคคล การเลือกปฏิบัติไม่เป็นธรรมจะกระทำไม่ได้ หลักความเสมอภาคมีสาระสำคัญที่เป็นหลักการพื้นฐาน คือ การปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันอย่างเท่าเทียม และปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญแตกต่างกันให้แตกต่างกันตามลักษณะของเรื่องนั้น กรณีมาตรา 301 เป็นกรณีที่จะเกิดขึ้นเฉพาะสำหรับบุคคลที่เป็นหญิง เพราะโดยธรรมชาติของหญิงเท่านั้นที่สามารถตั้งครรภ์และยุติการตั้งครรภ์ได้ เมื่อชายและหญิงมีร่างกายอันเป็นสาระสำคัญที่แตกต่างกัน การที่จะให้ชายมีความผิดตามมาตรา 301 เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมและเป็นธรรมด้วยนั้น จะเป็นการปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญแตกต่างกันให้เหมือนกัน ย่อมเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อชาย ดังนั้นประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 แต่อย่างใด

และศาลรัฐธรรมนูญยังได้มีการวินิจฉัยในส่วนที่ไม่ว่าจะขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ก็ตาม สมควรแก้ไขปรับปรุงกฎหมายหรือไม่นั้น ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่าประมวลกฎหมายอาญาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวนี้ได้บังคับใช้มาเป็นเวลา 60 ปีแล้ว ก่อให้เกิดปัญหาการทำแท้งเถื่อนในสังคมที่ทำให้เกิดอันตรายต่อชีวิตร่างกายของหญิงจำนวนมาก และทำให้เกิดปัญหาสังคมจากความไม่พร้อมของหญิงและเด็กที่เกิดอีกมากมาย ในขณะที่ปัจจุบันวิทยาการทางการแพทย์ได้พัฒนาขึ้น สามารถบริการเพื่อรองรับการใช้สิทธิในเนื้อตัวร่างกายของหญิงในช่วงเวลาที่เหมาะสมได้อย่างสะดวกปลอดภัยแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีข้อเสนอแนะว่าประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายที่เกี่ยวข้องเรื่องการทำแท้งสมควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าว

ดังนั้น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 28 โดยกำหนดคำบังคับให้คำวินิจฉัยดังกล่าวมีผลเมื่อพ้นสามร้อยหกสิบวันนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 74 และสมควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการแก้ไขปรับปรุงประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมาย

ที่เกี่ยวข้องเรื่องการทำแท้งเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

ต่อมาจึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2564 ลงในราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2564 และให้มีผลบังคับใช้นับแต่วันประกาศลงในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป เพื่อให้สอดคล้องกับคำวินิจฉัยดังกล่าว

องค์ประกอบความผิดของมาตรา 301

มาตรา 301 ตามที่แก้ไขโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2564 บัญญัติไว้ว่า “หญิงใดทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูกขณะมีอายุครรภ์เกินสิบสองสัปดาห์ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

มาตรา 301 สามารถแบ่งองค์ประกอบภายนอกและองค์ประกอบภายในได้ดังนี้

องค์ประกอบภายนอก

- 1) หญิงใด
- 2) ทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูก
- 3) ขณะมีอายุครรภ์เกินสิบสองสัปดาห์

องค์ประกอบภายใน

เจตนาธรรมดา

คำว่า “หญิงใด” หมายถึง

ผู้กระทำความผิดตามมาตรา 301 จำกัดไว้โดยต้องเพศหญิงเท่านั้น เนื่องจากโดยเพศสภาพแล้วบุคคลซึ่งจะตั้งครรภ์ได้มีเพียงหญิงเท่านั้น ดังนั้นเพศชายจึงเป็นไปไม่ได้ที่จะกระทำความผิดตามมาตรานี้ รวมทั้งไม่สามารถเป็นผู้ใช้หรือตัวการร่วมด้วย (คณพล, 2565, น.129) แต่อาจสามารถเป็นผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดได้ (ไกรฤกษ์, 2567, น.105) เนื่องจากจุดประสงค์ของมาตรานี้ต้องการลงโทษแก่หญิงเจ้าของครรภ์เท่านั้น

ส่วน “ทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูก” หมายถึง

ลักษณะการกระทำของมาตรานี้ แบ่งออกเป็นทั้งสิ้น 2 ประเภท คือ (1) ทำให้ตนเองแท้งลูก และ (2) ยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนเองแท้งลูก

(1) ทำให้ตนเองแท้งลูก หมายถึง หญิงเจ้าของครรภ์ทำให้แท้งลูกด้วยตนเอง เช่น การกินยาขับทารก (ฎ. 566/2502)

(2) ยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนเองแท้งลูก หมายถึง การที่หญิงเจ้าของครรภ์นั้นได้ให้ความยินยอมแก่บุคคลอื่นทำให้ตนเองแท้งลูก เช่น หญิงนั้นยินยอมให้หมอไม่มีใบประกอบวิชาชีพทำแท้ง

คำว่า แท้งลูก หมายถึง การที่ทารกคลอดออกมาในลักษณะไม่มีชีวิต (คณพล, 2565, น.129)

ไม่ว่าจะเกิดจากเหตุใด

การทำให้แท้งลูก หมายถึง การที่บุคคลทำให้ลูกในครรภ์ตายในขณะที่อยู่ในครรภ์ หรือการที่บุคคลทำให้ลูกในครรภ์คลอดออกมาในลักษณะไม่มีชีวิต โดยไม่จำกัดวิธีการกระทำ

ดังนั้น การกระทำตามมาตรา 301 เป็นความผิดที่ต้องการผล ดังนั้นหากไม่มีการแท้งเกิดขึ้น ผู้กระทำความผิดย่อมมีเพียงความผิดฐานพยายามทำให้แท้งลูก ตามมาตรา 80 (การพยายามกระทำความผิด) หรือมาตรา 81 (การพยายามกระทำความผิดที่เป็นไปไม่ได้อย่างแน่แท้) ประกอบมาตรา 301 เท่านั้น และถือเป็นเหตุยกเว้นโทษตามมาตรา 304 โดยมีเหตุผลด้านปัญหาสังคมประกอบ ซึ่งหากให้หญิงซึ่งยังมีครรภ์ต้องคลอดทารกในเรือนจำ ทารกนั้นก็อาจไม่ได้สวัสดิภาพเท่าที่ควรเป็นได้ (วิจิรัตน์, 2568, น.50)

“ขณะมีอายุครรภ์เกินสิบสองสัปดาห์” หมายถึง

การทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูก ซึ่งจะเป็นความผิดได้ตามมาตรา 301 นั้น หญิงนั้นต้องกระทำในขณะมีอายุครรภ์เกิน 12 สัปดาห์ (84 วัน) เท่านั้นจึงจะเป็นความผิด ดังนั้นหากกระทำความผิดในช่วงเวลาก่อนสิบสองสัปดาห์ หญิงนั้นย่อมไม่มีความผิดเพราะขาดองค์ประกอบภายนอก เช่นเดียวกันกับตัวการร่วม ผู้ใช้ และผู้สนับสนุนด้วย โดยการคำนวณระยะเวลาอายุครรภ์นั้นให้เริ่มนับระยะเวลาจากวันแรกของประจำเดือนครั้งสุดท้าย (สมาคมพัฒนาเครือข่ายอาสา RSA, ม.ป.ป.)

และ “เจตนาธรรมดา” หมายถึง

ผู้กระทำความผิดต้องมีองค์ประกอบภายใน คือ เจตนา กล่าวคือ ผู้กระทำต้องกระทำการโดยรู้สำนึกในการที่กระทำและในขณะที่เดียวกันผู้กระทำประสงค์ต่อผล หรือยอมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้น ตามมาตรา 59 วรรคสอง และหากว่าผู้กระทำ ได้กระทำการโดยมิได้รู้ว่าตนเองตั้งครรภ์ หรือแม้รู้ว่าตนเองตั้งครรภ์ แต่ไม่รู้ว่าการกระทำดังกล่าวทำให้ตนเองแท้งลูก รวมไปถึงกรณีที่ทำแท้งโดยเข้าใจว่าตนมีอายุครรภ์ไม่ถึง 12 สัปดาห์ ผู้กระทำถือว่ามิได้รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิด ส่งผลให้ขาดเจตนา ตามมาตรา 59 วรรคสาม เช่น นางสาวเขียวทำแท้งในขณะมีอายุครรภ์ 15 สัปดาห์ แต่เพราะเข้าใจว่าในเวลานั้นตนมีอายุครรภ์เพียง 12 สัปดาห์ เพราะนับอายุครรภ์ผิด นางสาวเขียวจึงไม่ต้องรับผิดในฐานะทำให้ตนเองแท้งลูก เพราะขาดเจตนา

ประเด็นปัญหาการบังคับใช้มาตรา 301

จากการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญามาตรา 301 นั้น แม้จะเป็นการให้สิทธิและเสรีภาพแก่หญิงเจ้าของครรภ์ในการที่จะตัดสินใจทำแท้งได้ตามเงื่อนไขที่กำหนดก็ตาม แต่ถึงกระนั้นเอง ก็อาจก่อให้เกิดช่องว่างในการบังคับใช้กฎหมายได้เช่นเดียวกัน

เนื่องจากมาตรา 301 บัญญัติว่า “หญิงใดทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูก

ขณะมีอายุครรภ์เกินสิบสองสัปดาห์...” การบัญญัติเช่นนี้ หมายความว่าหญิงนั้นสามารถทำแท้งได้โดยไม่เป็นความผิดตามกฎหมาย หากอายุครรภ์นั้นยังไม่เกินสิบสองสัปดาห์ **ไม่ว่าจะเป็นการทำแท้งด้วยวิธีการใดก็ตาม** เช่น การทำให้แท้งลูกด้วยตนเอง อย่างการใช้มือทุบไปที่ท้องของตนเองจนแท้ง การกินยาขับทารก เป็นต้น หรือเป็นการทำให้แท้งลูกโดยบุคคลอื่นซึ่งไม่มีใบประกอบวิชาชีพเวชกรรม การทำให้แท้งลูกโดยบุคคลซึ่งมีใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมแต่ไม่ได้เป็นไปตามมาตรฐานการประกอบวิชาชีพ การทำแท้งด้วยวิธีการเหล่านี้ก็ไม่มีผลผิดแก่หญิงเช่นกัน ซึ่งการทำแท้งด้วยวิธีการเหล่านี้มีความเสี่ยงก่อให้เกิดอันตรายแก่หญิงมากกว่าการทำแท้งจากบุคคลซึ่งประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามมาตรฐานการประกอบวิชาชีพ

เมื่อการกระทำเหล่านี้หญิงนั้นสามารถกระทำได้อเอง กฎหมายอาญาซึ่งถือเป็นเครื่องมือห้ามปรามการกระทำบางประการไว้ด้วยความผิดและโทษ กล่าวคือ กฎหมายอาญาที่มีวัตถุประสงค์อย่างหนึ่ง คือ การลงโทษเพื่อเป็นตัวอย่างให้คนทั่วไปเห็นว่าเมื่อกระทำความผิดแล้วจะต้องได้รับโทษและทำให้คนทั่วไปที่ได้ทราบเกิดความเกรงกลัวและไม่กล้ากระทำความผิด (เกียรติขจร, 2549, น.1) ไม่มีอยู่ ผู้เขียนจึงมีข้อสังเกตว่าอาจเป็นการก่อให้เกิดการกระทำเหล่านี้เพิ่มขึ้นได้ จึงนับว่าเป็นช่องโหว่ของการบัญญัติกฎหมาย เพราะเจตนารมณ์หรือคุณธรรมของกฎหมายตามมาตรา 301 คือการที่ต้องการคุ้มครองให้หญิงได้เข้ารับบริการสาธารณสุขที่ปลอดภัยแก่หญิงนั้น (อนิสรา, ม.ป.บ., น.10)

นอกจากนี้ ตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 4/2563 การที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการทำแท้งนั้น มีจุดประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิในเนื้อตัวร่างกายของหญิง และให้สามารถเข้าถึงบริการยุติการตั้งครรภ์ที่มีความปลอดภัย (นิรนาม, 2563, น.131) อย่างไรก็ตาม การที่หญิงสามารถเข้าถึงบริการยุติการตั้งครรภ์จากบุคคลที่อาจไม่ได้ดำเนินการตามมาตรฐานวิชาชีพ แม้เป็นภายหลังการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย เช่น รายงานในปี 2567 ที่ตำรวจนครบาลได้ดำเนินการจับกุมบุคคลที่เปิดคลินิกทำแท้งเถื่อน (3PlusNews, 2567) ย่อมไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้อย่างเต็มที่

ข้อมูลทางสถิติเกี่ยวกับการทำแท้ง และจำนวนโรงพยาบาล หรือบริการสาธารณสุขที่เกี่ยวข้อง

1. ข้อมูลสถิติเกี่ยวกับการทำแท้ง

จากรายงานการเฝ้าระวังการแท้งประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2563 โดยสำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์, 2563, น.16) ซึ่งเป็นรายงานในช่วงระหว่างยังไม่มี การแก้ไขกฎหมาย พบว่ามีจำนวนผู้ป่วยที่ทำแท้งทั้งสิ้น 621 คน ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนที่สูงมากหากเทียบกับในเวลาซึ่งการทำแท้งนั้นยังผิดกฎหมายทั้งสิ้น เว้นแต่จะเป็นการตั้งครรภ์เพราะความผิดทางเพศ หรือเพราะเป็นอันตรายต่อแม่เจ้าของครรภ์ โดยในจำนวน 621 คนนั้น แบ่งออกเป็นการทำแท้งเพราะสาเหตุ

ด้านเศรษฐกิจและสังคมจำนวน 338 คน เช่น มีปัญหาในเรื่องค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตร การตั้งครรภ์เป็นอุปสรรคต่อการศึกษา เป็นต้น และสาเหตุด้านสุขภาพจำนวน 283 คน (สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์, 2563, น.31) เช่น ทารกในครรภ์เสียชีวิต ตั้งครรภ์ไข่ม เป็นต้น

ภายหลังมีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา ไม่พบรายงานการเฝ้าระวังการแท้งประเทศไทยของสำนักอนามัยการเจริญพันธุ์อีก แต่พบว่าในรายงานเฝ้าระวังการตั้งครรภ์แม่วัยรุ่น ในปี พ.ศ. 2567 โดยสำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์, 2567, น.15) พบว่าภายในรายงานนั้นมีการทำแท้งจำนวนทั้งสิ้น 4 คน โดยเป็นการทำแท้งโดยแพทย์หรือบุคลากรสาธารณสุขที่เชื่อถือได้จำนวน 2 คน แต่นอกเหนือจากนั้นยังมีการทำแท้งโดยบุคคลอื่นนอกเหนือจากแพทย์หรือบุคลากรสาธารณสุขจำนวน 1 คน และไม่ระบุบุคคลอีกจำนวน 1 คน แสดงให้เห็นว่ายังคงมีการทำแท้งที่ไม่ได้อยู่ในความดูแลของแพทย์หรือบุคลากรสาธารณสุขอยู่ซึ่งเป็นกรณีที่อาจเกิดความไม่ปลอดภัยแก่หญิงเจ้าของครรภ์ได้

2. ข้อมูลจำนวนโรงพยาบาลหรือบริการสาธารณสุขที่เกี่ยวข้อง

จากการสืบค้นข้อมูลทางเว็บไซต์ของกระทรวงสาธารณสุข และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น กรมอนามัย สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ ไม่มีจำนวนโรงพยาบาลที่แน่นอนซึ่งสามารถเข้าไปยุติการตั้งครรภ์ได้ เพียงแต่จากข้อมูลของสมาคมพัฒนาเครือข่ายอาสา RSA สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขมีสถานพยาบาลในเครือข่ายซึ่งสามารถยุติการตั้งครรภ์ได้ราว 130 แห่งทั่วประเทศ ซึ่งคิดเป็นอัตราโรงพยาบาลไม่ถึง 2 แห่งต่อหนึ่งจังหวัด และในบางจังหวัดไม่มีโรงพยาบาลซึ่งสามารถทำแท้งได้

ในส่วนของหน่วยบริการที่ขึ้นทะเบียนการใช้อยุติการตั้งครรภ์ที่ปลอดภัย (Medabon®) กับกรมอนามัย (สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์, 2562) โดยเป็นข้อมูล ณ วันที่ 30 พฤศจิกายน 2562 มีจำนวนทั้งสิ้น 124 แห่ง และมีรายชื่อหน่วยบริการที่มีผู้ให้คำปรึกษาทางเลือกที่ขึ้นทะเบียนกับกรมอนามัย ซึ่งมีการประกาศตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การตรวจและรับคำปรึกษาทางเลือกในการยุติการตั้งครรภ์ ตามมาตรา 305 (5) แห่งประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2564 ข้อ 3 วรรคสาม โดยเป็นข้อมูล ณ วันที่ 15 มกราคม 2568 (สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์, 2568) มีจำนวนทั้งสิ้น 280 แห่ง

จากข้อมูลหน่วยบริการหรือโรงพยาบาลที่ประชาชนสามารถค้นหานั้น พบว่ามีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับอัตราประชากร และอัตราพื้นที่ภายในประเทศไทย รวมทั้งรายชื่อโรงพยาบาลสามารถค้นหาและเข้าถึงได้ยาก เนื่องจากไม่มีข้อมูลที่เป็นทางการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งผลหญิงตั้งครรภ์อาจเลือกการทำแท้งด้วยวิธีอื่น หรือในสถานพยาบาลที่ไม่ได้รับการรับรองได้ อันเป็นการขัดต่อคุณธรรมของกฎหมายดังที่เคยอธิบายแล้ว

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาประเด็นปัญหานั้น ผู้เขียนเห็นสมควรที่จะเสนอแนะแนวทางแก้ไขดังนี้

1. ทบทวนการบัญญัติและการบังคับใช้องค์ประกอบความผิดตามมาตรา 301 ในส่วนคำว่า “ขณะมีอายุครรภ์เกินสิบสองสัปดาห์” ซึ่งส่งผลให้หญิงนั้นสามารถทำแท้งได้ไม่ว่าด้วยวิธีการใด เพื่อไม่ให้เกิดช่องว่างในทางกฎหมาย และปัญหาในทางปฏิบัติ อันจะเกิดประโยชน์ต่อความปลอดภัยของหญิง ความชัดเจนแน่นอนของกฎหมาย และบรรลุลวัตถุประสงค์ของการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งเป็นไปเพื่อการคุ้มครองสิทธิในเนื้อตัวร่างกายของหญิงได้อย่างเต็มที่
2. กระทรวงสาธารณสุขควรออกประกาศกระทรวงโดยเป็นกฎให้กรมอนามัยมีหน้าที่ต้องประกาศรายชื่อของโรงพยาบาลที่สามารถยุติการตั้งครรภ์อย่างถูกกฎหมายได้ รวมถึงหน่วยบริการที่สามารถใช้ยุติการตั้งครรภ์อย่างถูกกฎหมาย เพื่อให้หญิงตั้งครรภ์สามารถเข้ารับการปรึกษาตามหลักของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม และเข้ารับการยุติการตั้งครรภ์อย่างถูกกฎหมาย ตามแนวทางคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 4/2563
3. เพิ่มเติมนโยบายโรงพยาบาล จำนวนหน่วยบริการที่มีผู้ให้คำปรึกษาทางเลือกที่สามารถยุติการตั้งครรภ์ได้อย่างถูกกฎหมาย จำนวนหมอ และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับสูตินรีเวช
4. เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการทำแท้งที่ถูกต้อง และถูกกฎหมาย เพื่อความปลอดภัยของหญิงนั้น รวมทั้งทัศนคติในมุมมองของการแท้ง ว่าหญิงนั้นย่อมมีสิทธิเสรีภาพที่จะกระทำได้

บรรณานุกรม

- 3PlusNews. (2567). บุกจับคลินิกทำแท้งเถื่อนกลางกรุง หมอยันไม่มีทำแท้ง มั่นใจถูกกลั่นแกล้ง
 ดร.เผยหลักฐานแน่น [Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=laWnFBGNq9Q>
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2549). คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1 เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 9). พลสยาม พรินต์ติ้ง.
 ไกรฤกษ์ เกษมสันต์, หม่อมหลวง. (2567). คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาคความผิด มาตรา 288 –
 มาตรา 366/4 (พิมพ์ครั้งที่ 14). สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- ข่าวไทยรัฐ. (2561). แชร่วอนคลิปตา-ยายเปิดคลินิกทำแท้ง | 25-01-61 | เข้าข่าวชัดโซเซียล [Video].
 Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=u68U4X0nKjs>
- คณพล จันทน์หอม. (2565). คำอธิบายกฎหมายอาญาภาคความผิด เล่ม 2 (พิมพ์ครั้งที่ 8). วิญญูชน.
- คณพล จันทน์หอม. (2565). หลักพื้นฐานกฎหมายอาญา เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 2). วิญญูชน.

คณพล จันทน์หอม. (2566). **รากฐานกฎหมายอาญา** (พิมพ์ครั้งที่ 4). วิญญูชน.

นิรนาม. (2563). คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 4/2563 วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2563. **จุลนิติ**, 17(4), 126-131.

พนารัตน์ มาศนาค. (2566). **กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127**. https://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=กฎหมายลักษณะอาญา_ร.ศ._127

เรื่องเล่าเช้านี้. (2559). **เรื่องเล่าเช้านี้** ดร.บางปูบุกค้นคลินิกรับทำแท้งเถื่อน หลังจับกุมสาวโรงงาน **ริตลูกทั้งถึงขยะ** [Video]. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=9IBEO_M6ZBA

ลาวัลย์ หอนพรัตน์. (2568). พัฒนาการกฎหมายทำแท้งประเทศไทยและประเทศไอร์แลนด์. **วารสารคณะนิติศาสตร์**, 15(2), 113-122.

วิธวินท์ จงจิตเจริญพร. (2568). **คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคความผิด ลักษณะความผิดต่อบุคคล (มาตรา 288-366/4)**. (ม.ป.พ.).

วิธวินท์ จงจิตเจริญพร. (2568). **คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคทั่วไป** (พิมพ์ครั้งที่ 2). (ม.ป.พ.).

สมาคมพัฒนาเครือข่ายอาสา RSA. (ม.ป.ป.). **การคำนวณอายุครรภ์**. <https://rsathai.org/คำนวณอายุครรภ์/>

สมาคมพัฒนาเครือข่ายอาสา RSA. (ม.ป.ป.). **สังยากับ RSA ได้ไหม?**. <https://rsathai.org/สังยากับ-rsa-ได้ไหม/>

สมาคมพัฒนาเครือข่ายอาสา RSA. (ม.ป.ป.). **ยุติการตั้งครรภ์ได้ทุก รพ. ไหม?**. <https://rsathai.org/ยุติการตั้งครรภ์ได้ทุก/>

สำนักข่าวไทย. (2561). **บุกจับอดีตพยาบาลวัย 70 เปิดคลินิกทำแท้งเถื่อน** [Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=3ht5tXUYBPY>

สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์. (2562). **หน่วยบริการที่ขึ้นทะเบียนการใช้ยายุติการตั้งครรภ์ที่ปลอดภัย (Medabon®)**. กรมอนามัย.

สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์. (2563). **รายงานเฝ้าระวังการแท้งประเทศไทย พ.ศ. 2563**. กรมอนามัย.

สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์. (2567). **รายงานการเฝ้าระวังการตั้งครรภ์แม่วัยรุ่น พ.ศ. 2567**. กรมอนามัย.

สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์. (2568). **รายชื่อหน่วยบริการที่มีผู้ให้คำปรึกษาทางเลือกที่ขึ้นทะเบียนกับกรมอนามัย**. กรมอนามัย.

หยุด แสงอุทัย. (2545). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป** (พิมพ์ครั้งที่ 15). ประกายพริก.

อนิสรา จารุอรุไร. (ม.ป.ป.). **ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการทำแท้ง** [บทความ]. https://library.coj.go.th/pdf-view.html?fid=51380&table=files_biblio.

อนุชา ดีสวัสดิ์. (2564). **พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2564 (ความผิดฐานทำให้แท้งลูก)**. https://cdc.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=80660&filename=house2558